

Α πόδηνος Ε αληνισμός

Με διαφορετικά ιστορικά ή επιστημολογικά κριτήρια οι ασχολούμενοι με την ελληνική διασπορά επιχειρούν να τυποποιήσουν το φαινόμενο Σύμφωνα με τον Ι. Χασιώτη: "Με τον όρο Διασπορά -που, παρά την ελληνική επικρατεία, έχει βιβλική προέλευση- χαρακτηρίζεται γενικά το θηήμα εκείνο του ελληνικού λαού, το οποίο, παρ' όλο που εκπατριστικες για διάφορους λόγους και εγκαταστάθκε, έστω και με σχετική μόνο μονήρητη, σε χώρες ή περιοχές εκτός του εδυνικού χώρου, εξακολούθησε να συντηρεί με ποικίλους τρόπους τους ψαλικούς, τους πολιτιστικούς ή έστω τους συναισθηματικούς του δεσμούς με την γενέτειρα και τη χώρα της άμεσης ή παλιότερης καταγωγής του.

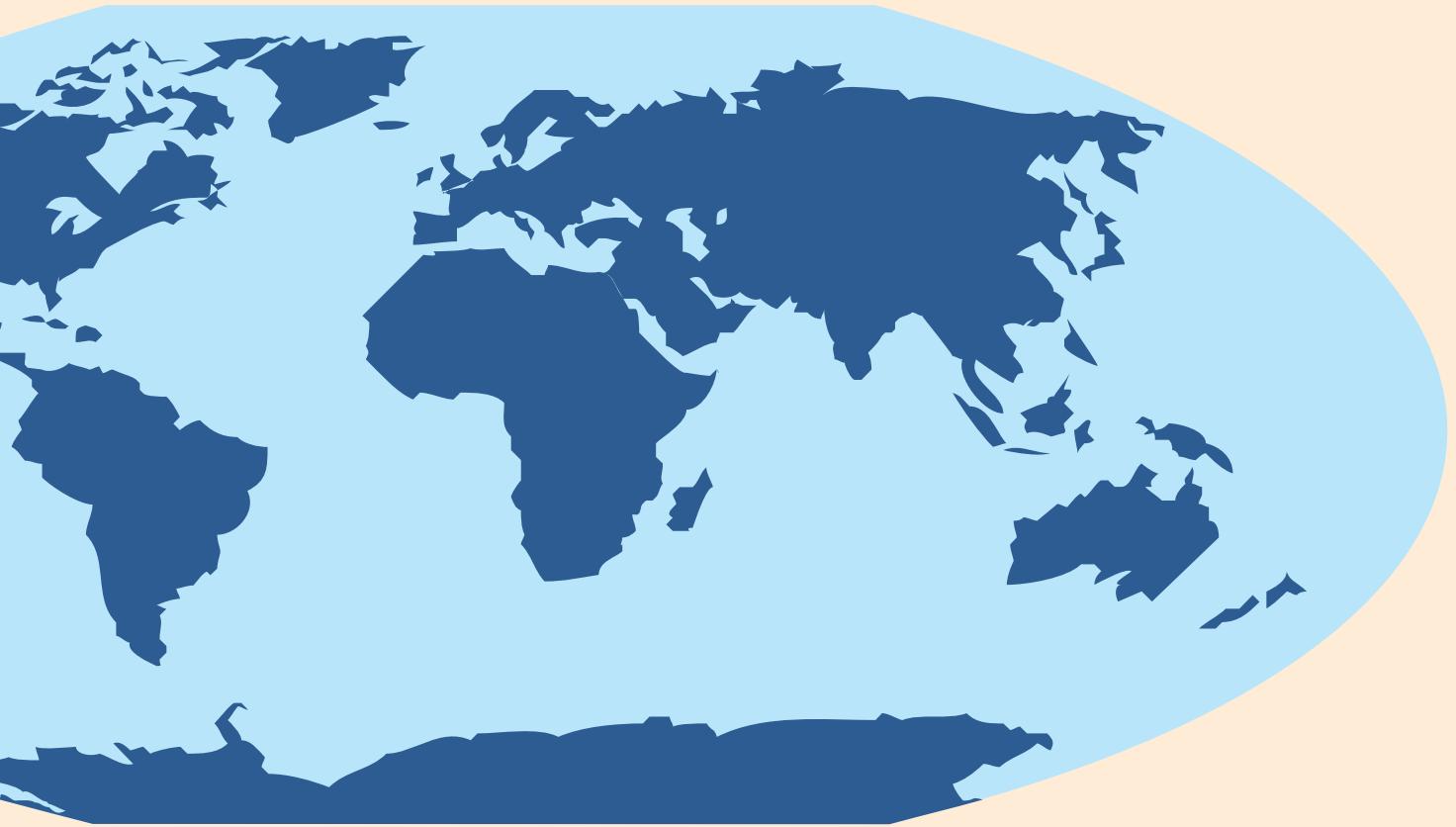
του καθηγητή Γιάννη Πανούση, τ. Πρύτανη του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Oι εγκατεστημένοι σε αστικά κέντρα του εξωτερικού απόδημοι συναποτελούν -άσχετα με την αριθμητική τους δύναμη- χωριστές κοινωνικές ομάδες, που αντλούν την ιδιαιτερότητά τους έναντι του κοινωνικού περιγύρου από την κοινή γεωγραφική και εθνική τους προέλευση. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες, που δεν προϋποθέτουν την ενεργό συμμετοχή των μελών τους σε συλλογικές λειτουργίες, ονομάζονται Παροικίες.

Η χρήση πάντως του όρου **Παροικία**, με το περιεχόμενο που τους αποδίδεται σήμερα, είναι αρκετά νεότερη. Στην παλιότερη ελληνική βιβλιογραφία υπήρχε κάποια σύγχυση στη χρήση της, που οφειλόταν άλλοτε σε αρχαϊστικές επιδράσεις (στην αρχαιότητα η διαφορά μεταξύ παροικών και αποικιών σχετίζόταν περισσότερο με τη γεωγραφική απόσταση και λιγότερο με τη δομή τους) και άλλοτε σε ελληνική αποδοχή του κοινού (για κάθε μορφής αποικιακή ή και παροικιακή εστία) δυτικού όρου *colonia*.

Θα μπορούσαμε σήμερα να διατυπώσουμε ως ορισμό των παροικών **τις μικρές σχετικά εστίες μεταναστών, οι οποίες δημιουργούνταν συνήθως σε αστικά κέντρα έξω από το εθνικό και (προκειμένου για την περίοδο ως το τέλος της εδαφικής ολοκλήρωσης της Ελλάδας) έξω από τον ευρύτερο χώρο της ελληνορθόδοξης Ανατολής**.

Όταν οι πάροικοι συσσωματώνονται έστω και υποτυπωδώς σε εθνικοθρησκευτικές οργανώσεις, τότε η παροικία τους χαρακτηρίζεται γενικά (και άσχετα από τις κατά περίπτωση ονομασίες της) ως **Κοινότητα**. Όταν το ελληνικό στοιχείο μιας πόλης ήταν ιδιαίτερα αυξημένο ή όταν ποικίλοι παράγοντες (πολιτικοί, θρησκευτικοί, ιδεολογικοί, οργανωτικοί, προσωπικοί κλπ) προκαλούσαν ή επέβαλαν το χωρισμό του, τότε συγκροτούσαν μέσα στο ίδιο αστικό κέντρο περισσότερες από μία κοινότητες".

Οι μεταναστεύσεις και πληθυσμιακές μετακινήσεις των Ελλήνων δεν οφείλονταν πάντα στα ίδια αίτια και κατά συνέπεια δύσκολα θα μπορούσαμε να τις δούμε όλες ως μία συνέχεια με κοινά χαρακτηριστικά.

Απόδημος και αλύτρωτος Ελληνισμός

Μια βασική διάκριση που πρέπει να κάνουμε είναι αυτή του Απόδημου και του Αλύτρωτου Ελληνισμό. Κατά την Αρτ. Ξανθοπούλου-Κυριακού.

“Ο Ελληνισμός επειδή αναγκάστηκε να ζήσει επί μεγάλες χρονικές περιόδους μέσα σε γεωγραφικά όρια πολυεθνικών αυτοκρατοριών, σκορπισμένος σε ενότητες λιγότερο ή περισσότερο συμπαγείς, τόσο στον ευρωπαϊκό, όσο και στον ασιατικό χώρο, δεν διέθετε για αιώνες συγκεκριμένο “εθνικό χώρο”.

Η έλλειψη αυτή συνεχίστηκε ακόμη και μετά τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού στοιχείου εξακολουθούσε, ως “Αλύτρωτος Ελληνισμός”, να έχει τις πατρίδες του έξω από την ασφυκτικά στενή ελλαδική επικράτεια, στον κατά πολύ ευρύτερο χώρο της κληροδοτημένης από το Βυζάντιο “καθ' ημάς Ανατολής”.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η τελική ταύτιση της γεωγραφικής έκτασης της επικράτειας της Ελλάδας του εθνικού μας χώρου πραγματοποιήθηκε με τη συνθήκη της Λωζάνης στα 1923, με την εξαίρεση και πάλι ενός τμήματος του Ελληνισμού, που εξακολούθησε να παραμένει εκτός των ελληνικών συνορών (εννοώ τους Έλληνες της Δωδεκανήσου, που ενώθηκε με την Ελλάδα μόλις το 1947, και τους Έλληνες της Κύπρου, που από το 1960 ζουν υπό άλλη κρατική μορφή).

Έχοντας υπόψη μας τα στοιχεία αυτά κατανοούμε απόλυ-

τα, νομίζω, γιατί δεν είναι δυνατόν (στη διάρκεια της νεότερης ιστορίας μας) να συνυπολογίσουμε στον απόδημο Ελληνισμό τους ελληνικούς πληθυσμούς της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας, της Κωνσταντινούπολης και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου, των δυτικών παραλιών της Μαύρης Θάλασσας και της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Βορείου Ηπείρου.

Οι ελληνικές αυτές εστίες δεν ήταν δημιουργήματα μεταναστεύσεως της νεοελληνικής περιόδου, αλλά λείψανα πανάρχαιων εγκαταστάσεων, που με το πέρασμα των αιώνων είχαν εξελιχθεί στο καυτό ιθαγενές στοιχείο των περιοχών, όπου οι Έλληνες ζούσαν επί αιώνες. Αυτές λοιπόν οι περιοχές ήταν (και είναι) οι πατρίδες τους, άσχετα αν οι ιστορικές συνθήκες που ακολούθησαν (κατά το Μεσαίωνα, την Τουρκοκρατία, αλλά και κατά τη σύγχρονη εποχή) τους μετέτρεψαν σε εθνικές μειονότητες μέσα στο πλαίσιο των αναδυόμενων στο μεταξύ εθνικών κρατών”.

Ο προσδιορισμός του ακριβούς αριθμού των αποδήμων είναι δύσκολος και πολλές φορές εξαρτάται από τις νομοθεσίες των χωρών υποδοχής (άλλες επιτρέπουν διπλή πολιτογράφηση, άλλες απογράφουν μόνο την πρώτη γενιά μεταναστών κ.λ.π.).

Οι εκτιμήσεις σήμερα κινούνται ανάμεσα στα 3 και 6 εκατομμύρια, (βλ. Παράρτημα 1, Ι. Χασιώτη). Οι περισσότεροι απόδημοι κατοικούν στις ΗΠΑ και στην Κεντρική Ευρώπη.

Η δράση των αποδήμων και οι δυνατότητες παρέμβασής τους διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Στις ΗΠΑ και Αυστραλία υπάρχουν σημαντικές επιδόσεις στον πολιτικό και οικονομικό τομέα, στην Ευρώπη η πολιτιστι-

κή παρουσία είναι πιο έντονη, στις Ανατολικές Χώρες και στην Αφρική τα προβλήματα ένταξης είναι δυσχερέστερα κ.ο.κ. Πάλι όμως πολλά εξαρτώνται από τις πολιτικές των χωρών υποδοχής (αν δηλαδή προσβλέπουν στην ενσωμάτωση, την αφομοίωση ή την σύνθεση).

Τα βασικά πάντως προβλήματα των αποδήμων είναι το εκπαιδευτικό, το πολιτιστικό, το ασφαλιστικό, το συνταξιοδοτικό, η ενημέρωση για τα εθνικά θέματα και η θεσμική τους οργάνωση.

Μορφές οργάνωσης

Συμφωνα με τα στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ) οι μορφές οργάνωσης των αποδήμων είναι κυρίως οι εξής:

“Ομοσπονδίες, Κοινότητες, Εθνικοτοπικές Οργανώσεις, Ενορίες και λοιποί Σύλλογοι (πολιτιστικοί, φιλανθρωπικοί, αθλητικοί).

Συνολικά υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 3.000 Οργανώσεις.

Πρώτη βαθμίδα οργάνωσης είναι οι **Ελληνικές Κοινότητες** (οι Έλληνες μιας πόλης του εξωτερικού, που κατάγονται από μια συγκεκριμένη στενότερη ή ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της Ελλάδας - χωριό, νομός, διαμέρισμα).

Δεύτερη βαθμίδα είναι οι **Ομοσπονδίες** των παραπάνω οργανώσεων που υπάρχουν σε εθνικό επίπεδο της ξένης χώρας (π.χ. Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων Γερμανίας, Ομοσπονδία Θρακικών Συλλόγων Γερμανίας κλπ).

Τρίτη βαθμίδα είναι οι **Συνομοσπονδίες** που λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο (π.χ. Παμμακεδονική, Πανηπειρωτική, Παμμεσηνιακή κ.λ.π.)

Συμφωνα με στοιχεία της ΓΓΑΕ οι καταγραμμένες Οργανώσεις είναι 2877 και διακρίνονται σε 952 Κοινότητες, 974 Εθνικοτοπικές Οργανώσεις και 951 διαφόρους άλλους Συλλόγους.

Επίσης υπάρχουν 38 **Ομοσπονδίες Κοινοτήτων** και 50 **Ομοσπονδίες Εθνικοτοπικών Οργανώσεων**.

Από άποψη τυπολογίας, η **Κοινότητα** αποτελεί μια οργάνωση “ομπρέλλα” δηλαδή έχει πολλαπλούς σκοπούς και δεν διακρίνεται από λειτουργική εξειδίκευση.

Οι υπάρχουσες Κοινότητες παρουσιάζουν αναμφίβολα ουσιώδεις διαφορές, μπορούν δε με ορισμένα κριτήρια να ταξινομηθούν σε τρεις κύριες κατηγορίες εις:

α) **Την Ενοριακή Κοινότητα** υπό την αιγίδα της εκκλησίας, στην οποία η εκκλησία διατηρεί απόλυτο έλεγχο.

β) **Την Κοινότητα Ενορία** στην οποία υπάρχει σχετική αυτονομία από την Εκκλησία.

γ) **Την Εθνική Κοινότητα** ή απλώς **Κοινότητα** στην οποία υπάρχει πλήρης ανεξαρτησία από την Εκκλησία.

Καθώς ο Ελληνισμός αγωνιά για την ιστορική του πορεία και προοπτική **χρειάζονται νέα θεσμικά σχήματα** (Συμβούλιο

Απόδημου Ελληνισμού, Παγκόσμια Συνέλευση Ελληνισμού), **αραγές εσωτερικό μέτωπο και νέα δίκτυα ευαισθητοποίησης** και κινητοποίησης. Κατά τη γνώμη μου:

a) *Ιστορικά ο Ελληνισμός στηρίχτηκε στην αυτονομία των Κοινοτήτων.*

Αρα η Ελλάδα μόνο δίκτυα **αμφίδρομης ενημέρωσης και τεχνικής υποστήριξης** πρέπει ν' αναπτύξει κι όχι θεσμούς - καπέλο.

Ζητούμενο είναι «**ο γαλαξίας των λαμπερών αστεριών της διασποράς**» και δεν μπορεί να είναι το μοντέλο της «**Μάνασκλώσας**» (που μάλλον κλωτσάει και δεν κλωσάει τα παιδιά της).

b) *Η εμμονή στη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας σε πολυεθνικές κοινωνίες συνιστά συντρητική εκδοχή που οδηγεί στην περιθωριοποίηση.*

Ζητούμενο είναι η σύνθεση των πολιτισμών και η ηγεμόνευση μέσω των αναλοικώτων αρχών και αξιών της Ελληνικής Παρείας, οι οποίες υπερβαίνουν την ελληνοφωνία και την ορθοδοξία και γίνονται πανανθρώπινες.

γ) *Ο απόδημος Έλληνας δεν μπορεί να υποβιβάζεται σε αυτοματοποιημένο υπομόχλιο για την αντιμετώπιση των εθνικών κρίσεων, αλλά πρέπει να αναγορευθεί σε καθημερινό εκφραστή του Ελληνισμού της Δημιουργίας, της Αλληλεγγύης και της Ειρήνης.*

δ) *Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής Παλιννοστούντων και όλοι οι άλλοι φορείς πρέπει να γίνουν θεσμοί σχεδιασμού και δράσης.*

Όλοι οι (συν) αρμόδιοι υπουργοί και γενικοί γραμματείς έχουν βάλει πολύ μεράκι, ιδίως τα τελευταία χρόνια. Χρειαζόμαστε όμως συνέχεια και διάρκεια.

Για ν' αναδιατάξουμε τις δυνάμεις του Ελληνισμού -σύμφωνα με τα ιστορικά και γεωστρατηγικά δεδομένα- πρέπει να οργανώσουμε καλύτερα τις ελλαδικές δομές υποδομής. Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να προβληματισθούμε για την **αναγκαιότητα δημιουργίας στρατηγίου-συντονιστή** που δεν μπορεί να είναι άλλος από το Υπουργείο Αποδημίας και Παλιννόστησης μ' επικεφαλής υπουργό παρά τα Πρωθυπουργώ, με διευρυμένες αρμοδιότητες, πενταετή θητεία και διακομματική στήριξη (Στη νέα αυτή ΟΔΥΣΣΕΙΑ των γραμμάτων και του πολιτισμού ένας πρέπει να' ναι ο καπετάνιος: ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας).

Το Υπουργείο αυτό σε συνεργασία με τη Βουλή των Ελλήνων, με το σταδιακά αποκοπόμενο από τον κρατικό ομφάλιο λώρο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, με κάθε Κοινότητα και κάθε Απόδημο να κληθούν ν' (από)δείξουν ότι ακόμα κι αν πολλές φορές τα εθνικά μας θέματα βρίσκονται σε κρίσιμη φάση, τα εθνικά μας αποθέματα είναι ανεξάντλητα.

Την ενότητα των πέντε ηπείρων και την αποφασιστικότητα των 17 εκατομμυρίων Ελλήνων και δεκάδων εκατομμυρίων φιλελλήνων θα τη γαλβανίσουμε με δουλειά και όνειρο (πάντα γνωρίζοντας όμως το τίμημα της Ελευθερίας). ■